

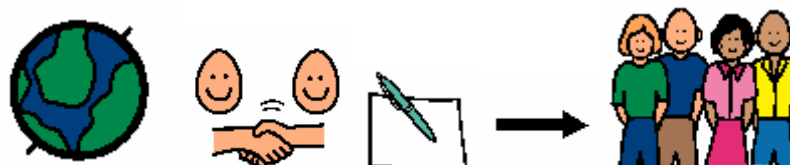
AUÐLESINN
TEXTI

Sátt-máli Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks

Fáni sam-einuðu þjóðanna

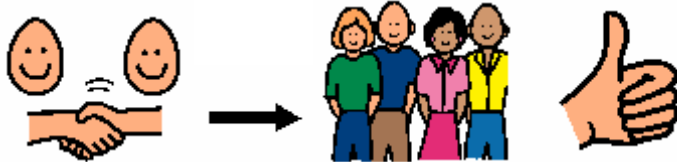
Sam-einuðu Þjóðirnar

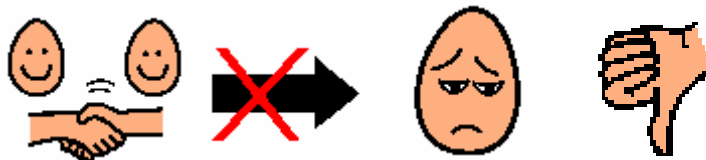
- *Sam-einuðu þjóðirnar er stofnun þar sem þjóðir í heiminum hittast til að ræða og komast að sam-komu-lagi um miki-væg mál sem varða okkur öll*
- *Sam-einðu þjóðirnar vilja frelsi og jafn-rétti allra*

- Sam-einuðu þjóðirnar vilja að réttindi allra séu virt og *allir njóti sömu virðingar*

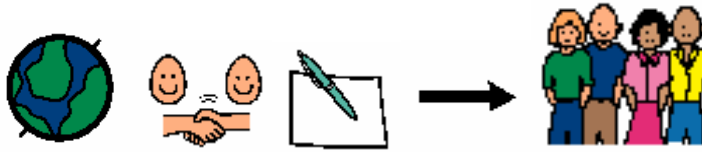
Mann-réttindi

- Mann-réttindi eru réttindi sem allir eiga. Dæmi:
 - Allir eiga rétt til að lifa.
 - Allir eiga rétt á frelsi.
 - *Allir eiga rétt á virðingu*
- Því miður eru mann-réttindi fatlaðs fólks stundum brotin.

Mann-réttinda-sáttmáli

- Sam-einuðu þjóðirnar hafa búið til *samning* um réttindi fatlaðs fólks.
- Mörg lönd hafa lofað að fylgja þessum *samningi*.
- Svo-leiðis samningur kallast mann-réttinda-sáttmáli.

Sátt-málinn

- Hér er fjallað um inni-hald mann-réttinda-sáttmálans á auð-skildu máli.
- Orðið „**sátt-málinn**“ er notað til einföldunar.

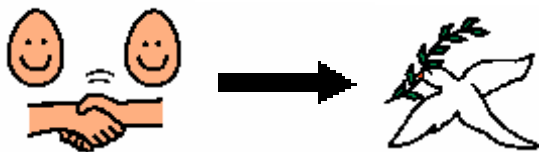
Innihald

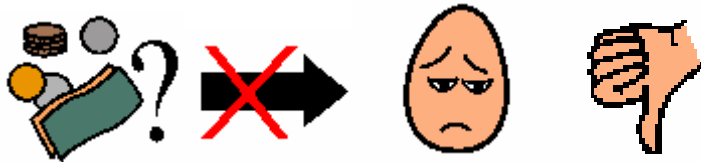
- Sátt-málinn fjallar um réttindi fatlaðs fólks.
- Sátt-málinn fjallar líka um hvernig á að passa að réttindi fatlaðs fólks séu tryggð í landinu.
- Til að skoða allan sátt-málann þarftu að fara inn á:
http://www.felagsmalaraduneyti.is/media/acrobat-skjol/Samningur_fatladra.pdf

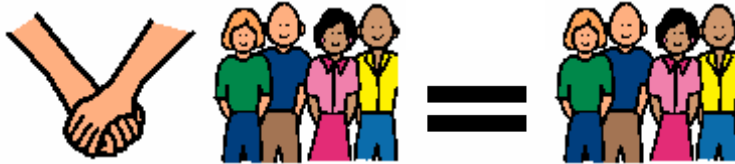
Í inn-gangi sátt-málans segir:

- Til að tryggja frið og rétt-læti í heiminum þarf að viður-kenna að allir hafi jöfn réttindi.
- Fatlað fólk verður oft fyrir hindrunum sem gerir því erfitt að taka þátt í sam-félaginu.
- Margt fatlað fólk lifir í fátækt. Þessu þarf að breyta.

Í 1. grein er fjallað um til-gang sátt-málans:

- Sátt-málinn á að passa upp á að allir hafi sömu réttindi.
- Sátt-málinn á að passa upp á að allir hafi frelsi.
- Sátt-málinn á að passa upp á að borin sé virðing fyrir öllum.
- Sátt-málinn segir að fatlað fólk séu ein-stak-lingar sem eru hreyfi-hamlaðir, geð-fatlaðir, þroska-hamlaðir, blindir, sjón-daprir og heyrna-skertir.

Í 2. grein eru út-skýringar:

- Tjá-skipti er ekki bara talað mál, heldur eru til margar aðrar tjáskiptaleiðir.

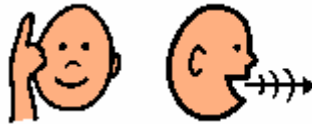
- Mis-munun er það þegar fatlað fólk er skilið út undan eða þegar ekki er tekið tillit til fötlunar þess.

- „**Við-eigandi hag-ræðing**“ er það þegar gerðar eru ákveðnar breytingar til að mæta sér-stökum þörfum fatlaðs fólks.
- Það á að gera ráð fyrir því að fólk er mis-mun-andi þegar það er verið að búa til hluti, þannig að allir geti notað þá.

Í 3. grein er sagt hver eru aðal-atriði sátt-málans:

- Það á að bera virðingu fyrir öllum og leyfa fólki að taka sínar eigin ákvarðanir.

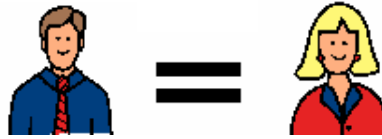
- Það má ekki mis-muna fólki.
- Það á að vinna að því að fatlað fólk geti tekið þátt í sam-félaginu.
- Það á bera virðingu fyrir því að fólk er mis-munandi.
- Allir eiga að hafa jöfn tæki-færi.

- Það á að vera gott að-gengi.

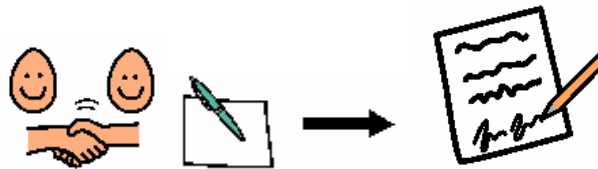
- Það á að vera jafn-rétti milli karla og kvenna.

- Það á að passa upp á réttindi fatlaðra barna.

Í 4. grein er fjallað um hvaða breytingar þarf að gera:

- Það á að sjá til þess að mannréttindi og frelsi fatlaðs fólks séu virt í dag-legu lífi.
- Það á að passa upp á að fötluðu fólki sé ekki mis-munað vegna fötlunar sinnar.

Það þarf ef til vill að breyta lögum og samþykkja ný vegna sátt-málans

- Það þarf líka að breyta venjum sem fela í sér mis-munun gagn-vart fötluðu fólki.
- Þeir sem vinna með fötluðu fólki eiga að fá fræðslu um réttindi þeirra.
- Fatlað fólk og hags-muna-samtök eiga fá tæki-færi til að vinna með þeim sem móta stefnu og setja lög sem fjalla um fatlað fólk.

Í 5. grein er fjallað um jafn-rétti:

- Allir eru jafnir og eiga rétt á jafnri vernd sam-kvæmt lögum.
- Það á að banna mis-munun og passa upp á að enginn verði fyrir mis-munun.
- Tryggja þarf að fatlað fólk hafi jöfn tæki-færi á við ó-fatlaða.

- Þess vegna á fatlað fólk rétt á „**við-eigandi hag-ræðingu**“

Það þýðir að fatlað fólk á rétt á því að gerðar séu sér-stakar breytingar til að að-stoða það vegna fötlunar sinnar.

Í 6. grein er fjallað réttindi fatlaðra kvenna:

- Fatlaðar konur og stúlkur þurfa sér-stakan stuðning og vernd til að ná jafn-rétti.

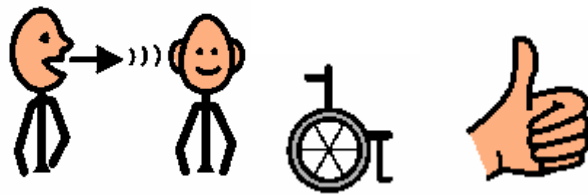
Í 7. grein er fjallað um vernd fatlaðra barna:

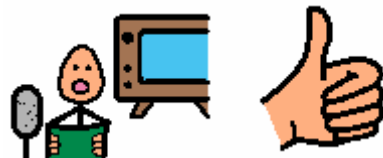
- Passa þarf að fötluð börn hafi sama rétt og önnur börn.

- Í málum sem eru um börn þarf alltaf að skoða hvað er best fyrir barnið.
- Börn eiga alltaf að fá að segja sína skoðun um mál sem fjalla um þau.
- Börn eiga að fá upp-lýsingar um þennan rétt sinn.

Í 8. grein er fjallað um að breyta þurfi við-horfum til fatlaðs fólks:

- Það þarf að auka virðingu fyrir réttindum fatlaðs fólks í sam-félaginu og hjá fjöl-skyldum.
- Það á að berjast gegn for-dómum sem fatlað fólk verður fyrir.
- Það á að vekja athygli á færni og dugnaði fatlaðs fólks.
- Það á byrja að breyta við-horfinu hjá börnum og kenna þeim að bera virðingu fyrir réttindum fatlaðs fólks.
- Það á að hvetja fjöl-miðla til að fjalla um fatlað fólk með virðingu og á já-kvæðan hátt.

Í 9. grein er fjallað um að-gengi:

- Gera þarf breytingar til að fatlað fólk geti lifað sjálf-stæðu lífi.
- Tryggja þarf að-gengi fatlaðs fólks að byggingum, um-hverfi, samgöngu-tækjum og upp-lýsingum.
- Þess vegna á fatlað fólk að fá aðstoð eftir þörfum.
- Setja þarf reglur um að-gengi fyrir alla og passa upp á að farið sé eftir þeim reglum.
- Allt sem hindrar að-gengi þarf að taka í burtu.
- Leið-beiningar á stöðum sem eru fyrir alla eiga líka að vera á blindra-letri og á auð-skildu máli.

- Upp-lýsinga þjónusta á að vera eins ó-dýr og hægt er.

Í 10. grein er fjallað réttinn til lífs:

- Allir hafa sama rétt til að lifa.
- Passa þarf upp á að réttur fatlaðs fólks til að lifa sé virtur.

Í 11. grein er fjallað um þegar það er hættu-ástand t.d. eld-gos eða stríð:

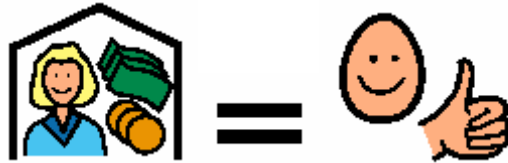

- Það þarf að skoða sér-stak-lega hvernig mæta á þörfum fatlaðs fólks þegar gerðar eru á-ætlanir um hættu-ástand.

Í 12. grein er fjallað um laga-lega stöðu fatlaðs fólks:

- Það þarf að passa upp á að fatlað fólk hafi sama rétt sam-kvæmt lögum og aðrir.
- Til þess að fatlað fólk geti notað réttindi sín í dag-legu lífi á það rétt á að-stoð eftir þörfum.
- Að-stoðin á að vera eins og hinn fatlaði vill hafa hana og það á að fara eftir því sem hann biður um.
- Það á bara að veita að-stoð ef hinn fatlaði getur ekki séð um sín mál sjálfur.
- Þeir sem að-stoða fatlað fólk eiga að *fylgja ákveðnum* reglum. Það á líka að hafa eftirlit með þeim.

- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að eiga og erfa eignir, stjórna peningamálum sínum og taka lán.

Í 13. grein er fjallað um að-gang að réttar-kerfinu:

- Réttar-kerfið eru til dæmis lög-reglan og dóm-stólar.
- Passa þarf að fatlað fólk hafi að-gang að réttar-kerfinu eins og aðrir.
- Passa þarf þegar mál eru rann-sökuð að fatlað fólk hafi sama rétt og aðrir.
- Fatlað fólk á að hafa sömu stöðu og aðrir við með-ferð og rann-sókn mála, til dæmis með því að bera vitni.

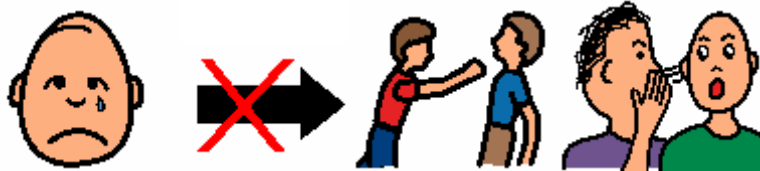
- Starfs-fólk í réttar-kerfinu á að fá fræðslu um fatlanir og fatlaða. Þetta á til dæmis við um starfs-fólk fangelsa og lög-reglu.

Í 14. grein er fjallað frelsi og öryggi:

- Passa þarf að fatlað fólk hafi sama rétt og aðrir til að njóta frelssis og öryggis.
- Það má ekki tak-marka frelsi hjá fötluðu fólki bara af því það er fatlað.
- Ef það þarf að tak-marka frelsi hjá fólki verður að fylgja því sem stendur í lögum og mann-réttinda-sátt-málum.

Í 15. grein er fjallað um bann við því að meiða fólk eða koma fram við það af ó-virðingu.

- Það er bannað að nota með-ferðir eða refsingar sem meiða fólk eða sýna því ó-virðingu.
- Ekki má gera læknis-rann-sóknir eða vísinda-til-raunir á fötluðu fólki nema það hafi gefið sam-þykki sitt.
- Það á að passa sér-staklega upp á hvernig fötluðu fólki er veitt með-ferð eða refsing. Það má ekki gera það á meiðandi hátt eða þannig að komið sé fram við fatlað fólk af ó-virðingu.

Í 16. grein er fjallað um að ekki megi mis-nota fólk eða beita það of-beldi:

- Fatlað fólk og fjöl-skyldur þeirra eiga að fá að-stöð og þjónustu til dæmis með fræðslu um hvernig á að koma í veg fyrir of-beldi og hvert er hægt að leita.
- Passa þarf upp á að fatlað fólk verði ekki fyrir of-beldi eða mis-notkun. Hvort sem það er á heimili þess eða annars staðar.
- Þess vegna þarf að hafa eftir-lit með þeirri að-stöðu og þjónustu sem fatlað fólk fær.
- Þeir sem hafa orðið fyrir of-beldi og mis-notkun eiga rétt á stuðningi og endur-hæfingu.
- Setja þarf lög sem passa upp á að of-beldi gegn fötluðu fólki sé rann-sakað og kært til lög-reglu.

Í 17. grein er fjallað um virðingu fyrir fötluðu fólki og eigin-leikum þess:

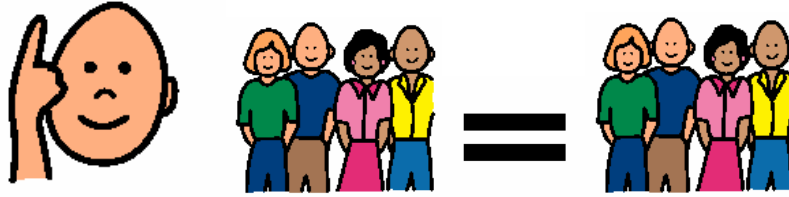
- Fatlað fólk á rétt á að borin sé virðing fyrir þeim og fötlun þeirra hvort sem hún er líkam-leg eða and-leg

Í 18. grein er fjallað um ferða-frelsi og það að til-heyra ríki:

- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að velja sjálf í hvaða landi það býr og hefur ríkis-borgara-rétt.
- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að fá vega-bréf ferðast til út-landa.
- *Fatlað fólk á rétt til að geta snúið til heima -lands eftir dvöl í út-löndum.*
- *Fötluð börn eiga rétt á að vera skráð við fæðingu sem ríkis-borgarar fá sitt eigið nafn, þekkja foreldra sína og fá um-önnun þeirra.*

Í 19. grein er fjallað um réttinn til að lifa sjálf-stæðu lífi í sam-félaginu án að-greiningar:

- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að lifa í sam-félaginu. Það á líka sama rétt og aðrir til að velja og hafna.
- Fatlað fólk á að hafa tæki-færi til að velja sjálf hvar það býr, hvernig og með hverjum.
- Fatlað fólk á að fá margs konar aðstoð eins og til dæmis heimaþjónustu og aðra þjónustu sem hjálpar því að lifa í sam-félaginu án að-greiningar.
- Passa þarf upp á að fatlað fólk einangrist ekki frá sam-félaginu.
- Öll sam-félags-þjónusta á líka að vera fyrir fatlað fólk og mæta þörfum þess.

Í 20. grein er fjallað um ferða-þjónustu og að-gengi:

- Passa þarf að sjálf-stæði fatlaðs fólks sé tryggt og að það geti farið allra sinna ferða.
- Taka þarf í burtu allt sem hindrar það.
- Auð-velda þarf fötluðu fólki að ferðast eins og það ákveður sjálft og á þeim tíma sem það vill.
- Það á líka að auð-velda að-gengi fatlaðs fólks að hjálpar-tækjum.

- Góð ferða-þjónusta og að-stoð starfs-fólks fyrir fatlaða á að vera að-gengi-leg og ódýr.

Í 21. grein er fjallað um frelsi til að segja skoðanir sínar og að-gengi að upp-lýsingum:

- Fatlað fólk á rétt á því að tjá sig og segja skoðanir sínar eins og aðrir.
- Passa þarf að fatlað fólk hafi að-gengi að þeim sam-skipta-að-ferðum sem henta hverjum og einum.
- Fatlað fólk á rétt á upp-lýsingum sem eru fyrir alla. Til dæmis þegar opin-ber sam-skipti fara fram. Það á líka að hvetja fyrir-tæki, fjöl-miðla og aðra sem sjá um þjónustu til að fara eftir því.
- Upp-lýsingarnar eiga að vera að-gengi-legar og skiljan-legar og mæta þörfum fatlaðs fólks. Til dæmis með blindra-lettri, tákn-máli, heyran-legum boðum, auð-skildum texta og öðrum tjá-skipta-leiðum.

Í 22. grein er fjallað um virðingu fyrir einka-lífi:

- Einka-líf þýðir til dæmis fjöl-skyldu-líf, heimilis-líf, bréfa-skipti eða önnur sam-skipti.
- Hvort sem fatlað fólk býr á stofnun, eigin heimili, herbergja-sam-býli, íbúðar-sambýli, eða í sjálf-stæðri bú-setu, má ekki ekki trufla einka-líf þess á ólög-legan hátt.
- Það má heldur ekki niður-lægja fatlað fólk með orðum eða á annan hátt.
- Fatlað fólk á rétt á því að lögin verndi það gegn þannig niður-lægingum.
- Persónu-legar upp-lýsingar fatlaðs fólks eru trúnaðar-mál eins og hjá öðrum.

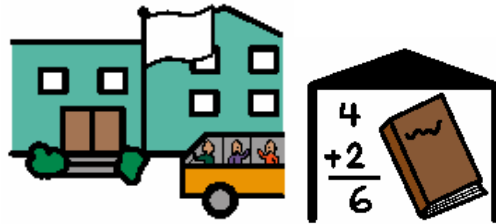
Í 23. grein er fjallað um virðingu fyrir heimilis-lífi og fjölskyldu-lífi:

- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að halda frjó-semi sinni, giftast, stofna fjöl-skyldu og eiga börn.
- Fatlað fólk á rétt á fræðslu og stuðningi um fjölskyldu-mál og barna-uppeldi.
- Það á að tryggja réttindi og ábyrgð fatlaðs fólks varðandi lög-ræði, for-ræði, fjár-hald og ætt-leiðingar barna.
- Ekki má taka barn af foreldrum sínum gegn vilja þeirra, nema lög-leg yfir-völd ákveði það og bara ef það er nauð-synlegt til að passa upp á barnið.
- Fötluð börn eiga rétt á að alast upp við fjölskyldu-aðstæður og hjá fjöl-skyldum sínum. Ef það er ekki hægt

á að reyna að fá aðra úr fjölskyldunni til að annast barnið.

Í 24. grein er fjallað um réttinn til menntunar:

- Fatlað fólk á rétt á við-eigandi hagræðingum til að jafna rétt þeirra til menntunar án þess að því sé mismunun.
- Fatlað fólk á rétt á menntun á öllum skóla-stigum og líka þegar kemur að sí-menntun, starfs-þjálfun og fullorðins-fræðslu.
- Passa þarf að fatlað fólk nái sem bestum árangri í námi og félagsþroska svo það geti tekið fullan þátt í sam-félaginu.
- Fatlað fólk á rétt á því að kennarar séu með sér-þekkingu á fötlunum og sér-kennslu-aðferðum.

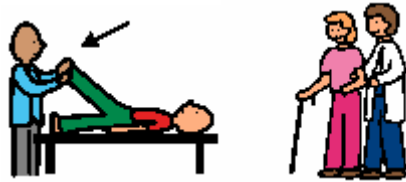
Í 25. grein er fjallað um réttinn til heilbrigðis-þjónustu

- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til að fá bestu heilbrigðis-þjónustu sem hægt er að fá.
- Bannað er að mis-muna fólki vegna þess að það hefur fötlun.
- Heilbrigðis-þjónustan skal vera í boði sem næst heima-byggð.
- Heilbrigðis-þjónustan á að bjóða upp á greiningu og upp-fylla þær þarfir sem fatlað fólk hefur alveg frá barnsaldri.
- Með þjónustunni á að draga úr og koma í veg fyrir skerðingu sem leiðir til frekari fötlunar.

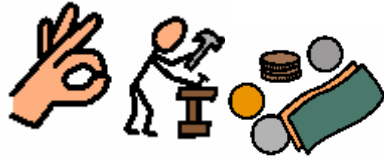
- Fatlað fólk á sama rétt og aðrir til líf- og sjúkdóma-trygginga.
- Það má ekki neita fötluðu fólki um heilbrigðis-þjónustu.

Í 26. grein er fjallað um hæfingu og endur-hæfingu:

- Fatlað fólk á rétt á þjónustu sem ýtir undir sjálf-stæði, heil-brigði, félags-færni og þátt-töku í sam-félaginu á öllum sviðum lífsins.
- Um leið og fötlun kemur í ljós á að bjóða upp á hæfingu.
- Hæfingin skal veitt af fag-fólki, við eðlilegar að-stæður, nálægt heima-byggð og með þeim tækjum sem völ er á.

Í 27. grein er fjallað um at-vinnu:

- Fatlað fólk á rétt á atvinnu og launum til jafns á við aðra.
- Hinn almenni vinnu-markaður skal vera að-gengilegur fötluðu fólki. Til þess þarf við-eignadi hagræðingu Tryggja þarf:
 - Bann við mis-munun vegna fötlunar.
 - Rétt fatlaðs fólks til vinnu-umhverfis sem er sann-gjarnt og hvetjandi.
 - Jöfn tæki-færi og sömu laun fyrir sömu vinnu.
 - Vinnu-um-hverfi sem er öruggt og heil-brigt.
 - Vernd gegn áreitni.
 - Vernd stéttar-félaga.
 - Starfs-hæfingu á vinnu-stöðum.
 - Sömu tæki-færi til starfs-frama.
 - Tæki-færi til sjálf-stæðrar atvinnu, til dæmis með því að stofna fyrirtæki.
 - Vinnu hjá ríki og sveitar-félögum.
 - Stefnu-mótun og að-gerðir sem tryggja allt þetta.
- Passa þarf að fatlað fólk sé ekki þvingað til þess að vinna.

Í 28. grein er fjallað um efnahags-lega stöðu og félags-lega vernd:

- Fatlað fólk og fjöl-skyldur þess á rétt á fæði, klæði og hús-næði til jafns við aðra.
- Fatlað fólk á rétt á að lífs-gæði þeirra séu bætt.
- Það á að passa að fatlað fólk og fjöl-skyldur þess fái félags-lega vernd til jafns við aðra.
- Þetta felur í sér að:
 - Tryggja þarf aðgang að nauðsyn-legri þjónustu og að hún kosti ekki mikinn pening.
 - Passa þarf sérstak-lega upp á stöðu kvenna, aldraðra og fjöl-skyldna sem eru fátækar.
 - Passa þarf að fatlað fólk hafi sama aðgang og aðrir að félags-legum íbúðum.
 - Fatlað fólk sem er aldrað á rétt á því að fá líf-eyri og aðra þjónustu eins og aðrir.

Í 29. grein er fjallað um þátt-töku í stjórn-málum og opin-beru lífi:

- Fatlað fólk á rétt á nýta sér stjórn-málaleg réttindi sín til jafns á við aðra.
- Passa þarf að fatlað fólk geti tekið virkan þátt í stjórn-málum og stjórn-mála-umræðu hvort sem það er beint eða í gegnum tals-mann.
- Passa þarf upp á að kosninga-réttur og rétturinn til að bjóða sig fram í kosningum sé virtur. Til dæmis með því að:
 - Að hafa kosninga-ferlið ein-falt og auð-skiljanlegt og veita þjónustu sem mætir þörfum fatlaðs fólks.
 - Passa að fatlað fólk fái að kjósa með ley-nilegum hætti, eftir sínum vilja og fái sjálf-t að velja sér að-stoðar-mann.
 - Tryggja að fatlað fólk geti stofnað sam-tök til að berjast fyrir sínum hags-munum.

Í 30. grein er fjallað um þátt-töku í menningar-lífi, tóm-stundum og íþróttum:

- Fatlað fólk hefur sama rétt og aðrir til að taka þátt í menningar-lífi. Til dæmis eiga sjón-varps-þættir, kvik-myndir og leik-hús og *annað menningar-efni að vera að-gengilegt fyrir alla*
- Passa þarf að fatlað fólk hafi að-gengi að stöðum þar sem menning fer fram, til dæmis í leik-húsum, söfnum, kvik-mynda-húsum, bóka-söfnum og upp-lýsinga-stöðum fyrir ferða-menn.
- *Nýta á að* skapandi og list-ræni hæfileikar fatlaðs fólks gerir þjóð-félagið ríkara.
- Hvetja á fatlað fólk til að taka þátt í tóm-stundum og íþróttum í skólum.

- Það á líka að hvetja og aðstoða fatlað fólk til að taka þátt í allgengum íþróttagreinum.
- Fatlað fólk á líka að fá tækifæri til að skipuleggja og taka þátt í sérstökum íþróttagreinum fyrir fatlaða.
- Passa þarf að fatlað fólk hafi aðgengi að ferðamannastöðum og byggingum þar sem fram fara íþróttir og tómstundir.
- Passa þarf að börn með fötlun hafi jafnan aðgang til þátttöku í tómstundum.
- Fatlað fólk á rétt á aðgengi til jafns við aðra þegar verið er að skipuleggja ferðamála-, tómstunda- og íþróttaviðburði.

Í grein 31-50 er fjallað hvernig á að passa upp á að farið sé eftir þessum sátt-mála:

Það á að safna saman upp-lýsingum sem hjálpa til við að fram-kvæma sátt-málann.

Það þarf líka að ákveða hvaða opinbera stofnun á að annast eftirlit með sátt-málanum á Íslandi

Ísland þarf að senda til Sameinuðu-þjóðanna skýrslu um hvað hafi verið gert til að fylgja sátt-málanum fyrsta skýrslan á að koma eftir tvö ár síðan á fjögura ára fresti

Mikil-vægt er að vinna með hagsmuna-sam-tökum fatlaðs fólks við að gera þessar skýrslu. Allir Íslendingar eiga líka að geta fylgst með og bera ábyrgð á þessum skýrslum

Það á að stofna sjálf-stæða al-þjóðlega nefnd sem tekur við skýrslum frá öllum löndum og hefur eftir-lit með og fylgist með fram-kvæmd þessa sátt-mála.

*Það á að ræða stöðu þessa sátt-
mála á þingi Sameinu-þjóðunum
Annað hvert ár*

Ísland skrifaði undir sátt-málann 30 mars 2007